

თინა იველაშვილი

კათოლიკობა საქართველოში, თბ., 2009.
თეზისები

სამხრეთ საქართველო

მკვლევართა ერთი ნაწილის შეხედულებით, სამხრეთ საქართველოს გეოგრაფიულმა მდებარეობამ და პოლიტიკურმა ვითარებამ, კერძოდ იმან, რომ ეს კუთხე წარმოადგენდა კარიბჭეს ქვეყნის სამხრეთით, ხელსაყრელი პირობები შექმნა კათოლიკობის გავრცელებისათვის.

სამხრეთ საქართველოში მისიონერთა ყოფნის შესახებ პირველი ცნობები XVI ს-ის ბოლოდან მოგვეპოვება. მ. თამარაშვილის მითითებით, ეს არის კონსტანტინოპოლში მყოფი ვენეციის საელჩოს წარმომადგენლის, ტომაზო მანდიოს მოკლე ინფორმაცია, რომლის მიხედვითაც ჯავახეთში კათოლიკე პატრებმა რამდენიმე ეკლესია (რა თქმა უნდა, მართლმადიდებლური ქართული ეკლესიები — თ. ი.) შეაკეთეს „და მათში ასრულებენ კათოლიკე მღვდლები რომის წმიდა ტიპიკონს“. ეს ის პერიოდია, როცა დასუსტებული საქართველო რამდენიმე დამოუკიდებელ სამეფო-სამთავროდ არის დაშლილი, სამცხე-ჯავახეთი (უფრო მართალი იქნება, თუ ვიტყვით, სამხრეთ საქართველო) ახალციხის საფაშოს სახელით თურქთა ბატონობის ქვეშ არის მოქცეული და ამ რეგიონში ქართული მართლმადიდებლური ეკლესიის აშკარა დევნა-შევიწროება მიმდინარეობს.

XVII ს-ის დასაწყისში, თურქეთის მთავრობის მხარდაჭერით, სამხრეთ საქართველოს კათოლიკურ ეკლესიებში უკვე სომხური ტიპიკონითა და კონდაკით ნაზიჩევანელი უნიატი სომხური სამღვდლოება გაბატონდა. თეატინელი სომხების ამგვარ ქმედებას რომიც უჭერდა მხარს. მ. თამარაშვილის მითითებით: „კაპუცინებს სჭიროდათ სომხის ტიპიკონის მღვდლები, თუ ახალციხეს და თუ მის გარეშე

სოფლებში, ამიტომ საქართველოს შვილებს თითქმის ყოველთვის მართო ამ ტიბიკონზედ აკურთხებდნენ რომში. ამას როდი კმაროდნენ კაპუცინები, არამედ იმათ, ვისაც რომში გზავნიდნენ სამღვდლოდ, უკვე წინდაწინ რიცხავდნენ სომხის ტიბიკონის მქონედ და სომხად. თუმცა სხვა მათი წერილები ცხადად მოწმობს, რომ ის პირები სინამდვილეში ქართველები იყვნენ და სომხის ტიბიკონისა ჯერ არაფერი ჰქონდათ, ვიდრე ეკურთხებოდნენ“.

როგორც აღვნიშნეთ, XVII ს-დან სამცხე-ჯავახეთში თურქები მხარს უჭერდნენ სომხურენოვან კათოლიკურ რიტს*. ამიტომ სომხურენოვანი რიტიდან ლათინურენოვან რიტზე ქართველ კათოლიკეთა გადასვლა, სპეციალური ფირმანის საფუძველზე, ოფიციალურად აკრძალული იყო. ახალციხის საფაშოში მართლმადიდებლობა შეუწყნარებელ სარწმუნოებად გამოცხადდა, რადგან ის ქართველობასთან ასოცირდებოდა. თურქთა შეხედულებით, მართლმადიდებელი ქართველი, რომელიც ისლამს არ მიიღებდა, ან უნდა გასომხებულიყო (გრიგორიანობა უნდა ეღიარებინა) ან სომხურ კათოლიკურ რიტზე უნდა გადასულიყო.

შ. ლომსაძის სამართლიანი შენიშვნით: „ქართველ კათოლიკეებში, იმის გამო, რომ ვატიკანში კონგრეგაციის მიერ ქართული ენა არ იყო დამტკიცებული ღმრთისმსახურებისათვის მოქმედ ენად, გაბატონდა არა ლათინური, არამედ სომხური... ქართული კათოლიკური ეკლესიებიდან გამოიდევნა ლათინური ენა და ქართველი კათოლიკეები შერჩნენ სომხურ ენას. ხშირ შემთხვევაში, ქართველ კათოლიკეთა მრევლს სომეხ კათოლიკეთა წარმომადგენლები თუ გასომხებული ქართველები წინამძღვრობდნენ. ასეთი ვითარება ქართველ კათოლიკეთა სრულ დაბნევას იწვევდა, რადგანაც მეტყველებდნენ ქართულად, აიძულებდნენ ელოცათ სომხურად, ადიდებდნენ რომის პაპს... სომხურ-კათოლიკური ეკლესია ხელმძღვანელობდა მათ ჯვრისწერა-მონათვლას. მონათვლისას არქმევდნენ სომეხი კათოლიკე ეპისკოპოსის მიერ რეკომენდებულ სახელებს და, ასე თანდათან, იცვლებოდა მათი ნამდვილი ვინაობა. ხშირად ახალ სახელს ახალი გვარის ხელოვნურად შექმნა და გადაკეთებაც მოსდევდა. შოვინისტი კათოლიკე სომეხი მოძღვარნი ყველაფერს აკეთებდნენ იმისათვის, რომ ქართველ კათოლიკეებს დაევიწყებინათ ქართული ენა, გვარი, წარმომავლობა და, ბოლოს, რადგანაც კონგრეგაციას მათ საეკლესიო ენად სომხური ენა ჰქონდა დამტკიცებული, სომხებად გამოეცხადებინათ“.

* ritus (ლათ.) — ღმრთისმსახურების დადგენილი წესი (რედ.).

ზემოთქმულიდან გამომდინარე, მიუღებელია მოსაზრება იმის შესახებ, რომ საუკუნეების მანძილზე სამცხე-ჯავახეთის „გაწამებულ ქართველებში ქრისტიანული სარწმუნოებისა და ეროვნული მეობის შენარჩუნების საქმეში განუზომლად დიდია კათოლიკობის როლი“ (მ. პაპაშვილი).

რით ავხსნათ ის ფაქტი, რომ რომში განსწავლული და სომხურ ტიპიკონზე ნაკურთხი სომეხი თუ ქართველი მღვდლები საქართველოში დაბრუნების შემდეგ სასტიკად ეწინააღმდეგებოდნენ და სდევნიდნენ იტალიიდან გამოგზავნილ მისიონერებს, ფეხით თელავდნენ წმინდა ზიარებას, ამსხვრევდნენ ხატებს, სიტყვიერ და ფიზიკურ შეურაცხყოფას აყენებდნენ ვეროპელ მისიონერებს? როდესაც კათოლიკე სომხები ასე ავიწროებდნენ და სდევნიდნენ იტალიიდან გამოგზავნილ მისიონერებს, საინტერესოა, სად იყო ამ დროს მათი „მრავალრიცხოვანი ქართველ კათოლიკეთა მრევლი?“ რატომ დაუშვა ამ „მრევლმა“ თავიანთი სალოცავების და ხატების განადგურება სომეხი კათოლიკებისაგან?

ამ კითხვებზე პასუხი შეიძლება მხოლოდ ერთი იყოს: სამცხე-ჯავახეთში და საერთოდ საქართველოში კათოლიციზმი მაინდამაინც ფეხმოკიდებული არ იყო და არც მრავალრიცხოვანი მრევლით გამოირჩეოდა. ქართველი ხალხი ვეროპელ მისიონერებს მიიჩნევდა არა სულიერ მოძღვრებად, არამედ ვეროპული ცოდნის შემომტანებად და ვეროპის ქვეყნებთან გარკვეული ურთიერთობის დამყარების დესპანებად. რაც შეეხება სომეხ კათოლიკეებს, ისინი არა სომხურ ტიპიკონზე მყოფი მრევლის, არამედ იტალიელი მისიონერებისა და მათი სალოცავების წინააღმდეგ გამოდიოდნენ, რადგან მათში თავიანთ მეტოქეებს ხედავდნენ.

XVIII ს-ის 30-იან წლებში ფიდეშ გადაწყვიტა, რომ ახალციხეში კაპუცინელთა მისიონი დაეარსებინა. ამ მიზნით 1715 წელს რომიდან ახალციხეში ფარულად გაგზავნილ იქნა სამი მისიონერი. მათ არა თუ მისიონის დაარსება, არამედ იქ ფეხის მოკიდებაც კი ვერ შეძლეს (თურქებისა თუ სომეხი კათოლიკე მოძღვრების მეცადინეობით) და იძულებული გახდნენ, ორი თვის შემდეგ უკან გაბრუნებულიყვნენ. 1716 წელს კვლავ იყო მისიონის დაარსების მცდელობა, მაგრამ კვლავ უშედეგოდ.

ფაქტია, რომ იმ პერიოდისთვის ახალციხე სამხრეთ საქართველოში ერთ-ერთ ძლიერ სავაჭრო ცენტრს წარმოადგენდა, სადაც თავს იყრიდა სხვადასხვა ქვეყნის ვაჭარ-სოფდაგრები. მათ რიცხვში ბევრი იყო დასავლეთის ქვეყნების წარმომადგენლებიცა და სომხებიც.

სწორედ ამ ვაჭარ-სოფდაგრებს ემსახურებოდნენ სომეხი უნიატები და საკმაოდ დიდ მოგებასაც ნახულობდნენ. მათ ამ საქმეში მოცილეები არ სჭირდებოდათ, ამიტომაც დასავლეთ ევროპიდან მოსულ მისიონერ-ემისრებს ყველანაირად ავიწროვებდნენ და მათ დაფუძნების საშუალებას არ აძლევდნენ.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, სომეხი უნიატები ამგვარი ქმედებით ორ კურდღელს იჭერდნენ ერთდროულად: 1. საკმაოდ დიდ ფინანსურ შემოსავალს იღებდნენ და 2. ადგილობრივ მცირერიცხოვან ქართველ კათოლიკეთა სომხურ რიტზე გადაყვანით თანდათანობით მათ სომხიზაციას ახდენდნენ.

კონსტანტინოპოლში მყოფი საფრანგეთის ელჩის ჩარევით, 1732 წლისათვის თურქეთის სულთანმა შესაბამისი ფირმანით ნებართვა გასცა, ახალციხეში კაპუცინთა მისიონი დაარსებულიყო, რომელიც ისპაჰანის კათოლიკურ საეპისკოპოსოს დაექვემდებარებოდა. მიუხედავად ამისა, ახალციხეში ევროპული მისიონების დამკვიდრების სასტიკი წინააღმდეგი სომეხი უნიატი სამღვდლოება გამოვიდა (რომლებსაც თურქეთის ხელისუფალთა წყალობით, საკმაოდ ჰქონდათ ფეხი მოკიდებული).

1732 წელს, კაპუცინთა მისიონერების მოსვლის დროს, ახალციხეში სომხურენოვან ტიპიკონზე მდგომი ხუთი მღვდელი ყოფილა, მათგან ორი პატრების დამკვიდრების სასტიკი წინააღმდეგი იყო. ვატიკანის კარზე ლათინი პატრების ჩივილი სომხური სამღვდლოების (სომხურ ტიპიკონზე მდგომი კათოლიკე სამღვდლოების) წინააღმდეგ განპირობებული იყო არა ქართველი კათოლიკეების დაცვის მიზნით, არამედ საკუთარი მრევლის (მათთვის მნიშვნელობა არ ჰქონდა მრევლის ეროვნებას) შემცირება-დაკარგვის შიშით. მრევლის დაკარგვა არა მხოლოდ შემოსავალს შეუმცირებდა, არამედ, რაც მთავარია, მათი მოღვაწეობის უშედეგობას ახდიდა ფარდას.

მოსახლეობამ, რომელმაც ვატიკანის ფარული თუ აშკარა ლოცვა-კურთხევით სომხური ტიპიკონის კათოლიკური სარწმუნოება მიიღო, რაღაც ერთ საუკუნეში დაკარგა ეროვნული თვითშეგნება, მეობა და ა.შ., რის შედეგადაც, ფაქტობრივად, გასომხდა (1888 წლის აღწერით, ამ სოფლების მოსახლეობა ოფიციალურად სომხებადაა ჩაწერილი). XIX ს-ის II ნახევრიდან ქართველ ეროვნულ-გამათავისუფლებელი მოძრაობის წარმომადგენელთა თავგანწირული ბრძოლა რომ არა, დღეისათვის ამ სოფლების ქართული მოსახლეობა და, საერთოდ, ქართველი კათოლიკეები თვითშეგნებით ისეთივე სომხები იქნებოდნენ,

როგორც, მაგალითად, სომხური რიტით კათოლიკურ სარწმუნოებაზე გადასული ართვინელი და არზრუმელი ქართველები.

ქართველ კათოლიკეთა ქართველობა რომ გადაეჩინათ, ქართველმა მამულიშვილებმა სწორედ ამ პერიოდიდან დაიწყეს კათოლიკური ეკლესიების აგება ინტენსიურად იქ, სადაც ქართველი კათოლიკეები ცხოვრობდნენ (თბილისი, გორი, ქუთაისი, ბათუმი, ახალციხე, სოფ. ვალე, არალი, ხიზაბავრა, უდე). ფაქტები იმაზე მიგვანიშნებს, რომ ვატიკანს კი უნდოდა, მრავალრიცხოვანი მრევლი ჰყოლოდა სამცხე-ჯავახეთში (და არა მარტო სამცხე-ჯავახეთში), მაგრამ არა ქართული ტიპიკონით. 1776 წელს ვატიკანმა ნებართვა გასცა, ახალციხის მახრამში წირვა-ლოცვა სომხურად ჩატარებულიყო, სახარება კი ქართულად წაკითხათ.

ოსმალეთის ბატონობის პერიოდში სამცხე-ჯავახეთში ოთხი სოფლის მოსახლეობამ კათოლიკური სარწმუნოება მიიღო, 38 სოფლის მოსახლეობამ კი მართლმადიდებლობა შეინახა და დღემდე მოიტანა. დანარჩენი სოფლები კი მაჰმადიანურ სარწმუნოებაზე გადავიდა, მაგრამ მათში დიდი ხნის მანძილზე არ დაკარგულა ქართული ეროვნული თვითშეგნება.

რაც შეეხება სამხრეთ საქართველოში არსებულ კათოლიკურ ეკლესიებს, მეტად საინტერესო სურათი გვაქვს. ამ რეგიონში შემორჩენილია მხოლოდ XVIII ს-ის II ნახევრის, ძირითადად კი XIX ს-ის მეორე ნახევრიდან აგებული ეკლესიები. უფრო ადრეულ ნაგებობათა კვალი არ ჩანს. 1844 წლისათვის ახალციხეში ყოფილა ხუთი ეკლესია. აქედან ერთი „ფრანგების“, ერთი „პატრების“ (რომელიც მისიონერების არყოფნის გამო აღარ ფუნქციონირებდა), ერთი სომხური და ორიც ქართული (მართლმადიდებლური, მარდასა და რაბათში).

მეტად საყურადღებოა ერთი გარემოება: XIX ს-ში სამხრეთ საქართველოში აღდგენილი თუ აგებული კათოლიკური ეკლესიების კედლებში ყოველთვის ჩატანებულია მართლმადიდებელთა საფლავების წარწერიანი ქვები ისე, რომ წარწერა გარეთაა მოქცეული და აღვილად იკითხება. რატომ აკეთებდნენ ამას ეკლესიის აღმდგენლები და რას უნდა ნიშნავდეს ეს? თუ ეკლესიები თავიდანვე კათოლიკურად იყო აგებული, რატომ არსებობდა მათ გარშემო მართლმადიდებელთა და კათოლიკეთა შერეული ძველი სასაფლაოები? — ჩვენ ვფიქრობთ, რომ აღნიშნული ეკლესიები ადრეული ხანიდანვე მართლმადიდებლური იყო. XIX ს-ში მათი აღდგენა კათოლიკეებმა მოახერხეს, მაგრამ ისინი სულის სიღრმეში მაინც მართლმადიდებლები იყვნენ

და წინაპართა საფლავების წარწერიანი ქვების ეკლესიის კედლებში ჩატანებით გამოხატეს თავიანთი სარწმუნოებრივი მრწამსი.

ფაქტია, რომ თურქეთის მიერ დაპყრობილ სამხრეთ საქართველოში, ოტომანთა იმპერიის კარზე ვატიკანისა და საფრანგეთის ზეგავლენით, კათოლიკური ეკლესია მართლმადიდებლურთან შედარებით პრივილეგირებულ მდგომარეობაში იმყოფებოდა და მათი ტაძრები უფრო უნდა შემორჩენილიყო, თუ ისინი იარსებებდა. რეალურად კი ამგვარი სურათი გვაქვს. სოფელ ხიზაბავრის მოსახლეობა კათოლიკური სარწმუნოების მიმდევარია. შესაბამისი ეკლესია 1910 წელს არის აგებული. ადრეული ნაგებობის კვალი კი არ ჩანს, მაშინ, როდესაც ამ კათოლიკური ეკლესიის სიახლოვეს შემორჩენილია VII-VIII სს-ში აგებული მცირე ზომის მართლმადიდებლური ეკლესია.

სოფ. ვალეში არის X ს-ის ღმრთისმშობლის სახელობის ეკლესია. მის სიახლოვეს იყო კიდევ ორი მცირე ეკლესია, ერთი ესტატეს სახელობის და მეორე სასაფლაოსთან, რომელიც დანგრეულია. შემორჩენილია მხოლოდ ეკლესიის და ქვაჯვარის ფუძე, გოკიოს ძიქვის მსგავსი. 1866-70 წლებში 1834 წელს აგებული კათოლიკური ეკლესია დაშალეს, ქვები წაიღეს და ღდეს რომ ტაძარი დგას, ის ააგეს. იმ ძველ ადგილს კი ნაეკლესიარს ეძახიან.

სოფ. არალში ადრეული ხანიდანვე იყო მართლმადიდებლური ეკლესია, რომელსაც მოსახლეობა ირემას ეკლესიას ეძახდა. ძველ მართლმადიდებლურ ეკლესიასთან ქვის სტელაა ნუსხა-ხუცური წარწერით. ამ ძველი ეკლესიის აღდგენა მოხდა გიორგი ბრწყინვალის დროს. მერე არაერთხელ დაინგრა და თურქების გაბატონების შემდეგ მოსახლეობამ ის ბანიანი სახლის მსგავსად შეაკეთა და იქ ლოცულობდა. 1861 წელს აიგო დღევანდელი კათოლიკური ეკლესია. სწორედ ამ პერიოდიდან სოფელი ძირითადად გაკათოლიკდა.

მიუხედავად იმისა, რომ სამხრეთ საქართველოში ოტომანთა იმპერია ცეცხლითა და მახვილით უსწორდებოდა მართლმადიდებლურ სარწმუნოებას (რადგან იგი ქართულ ეროვნულ თვითმყოფადობად და მენტალიტეტად აღიქმებოდა), მაინც ქართველი ხალხი აშკარად თუ ფარულად, შეიძლება ითქვას, სიცოცხლის ფასადაც კი, მტკიცედ ინახავდა მამაპაპურ სარწმუნოებას, რომელიც, მართალია, შესუსტებული იყო, მაგრამ მარადიული ცეცხლის მსგავსად მისი ნალვერდელი ფერფლის ქვეშ მაინც ღვიოდა.

სოფელ ველის ქართველ კათოლიკეთა ბედი

სოფელი ველი ჩუღურეთ-ფოსოს რეგიონში შედიოდა და წყაროსთავის სამწყსოს ექვემდებარებოდა, რომელსაც 1578 წელს თურქები დაეპატრონენ. ველის ქართულმა ეკლესიამ დროის მიმე გამოცდილებას საკმაოდ დიდხანს გაუძლო და მართლმადიდებლური წირვა-ლოცვა იქ XVIII ს-ის შუა წლებამდე გაგრძელდა.

აღნიშნული საუკუნის შუა წლებში სოფელ ველს მიაკითხეს კაპუცინმა მისიონერებმა და მოსახლეობას ქართული ტიპიკონითა და მღვდელმსახურებით კათოლიკურ სარწმუნოებაზე გადასვლა ურჩიეს. ვინაიდან ამ პერიოდისათვის მოსახლეობა სარწმუნოებრივად საკმაო ზეწოლას განიცდიდა, როგორც ჩანს, მისი გარკვეული ნაწილი დათანხმდა. ამავე დროს აქ მოღვაწე ქართველი მღვდლის, ბასილის გარდაცვალებით ისარგებლეს სომეხმა უნიატებმა, სულთანის ფირმანით აღჭურვილები სოფელ ველში შემოვიდნენ და სომხური რიტით მოსახლეობის გაკათოლიკება მოინდომეს.

ცნობილია, რომ XV-XVI სს-ში ბერძენთა წინააღმდეგობის დაძლევის მიზნით თურქებმა იმპერიაში წინ წამოსწიეს მესამე ძალა სომხური ელემენტის სახით. ოსმალეთის მიერ ანექსირებულ სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს ტერიტორიაზე დარჩენილი ქართველების ნაწილი, ვატიკანისა და ოტომანთა იმპერიის ხელშეწყობით, ეკლესიურად სომხურმა გრიგორიანულმა ეკლესიამ შეიერთა. XVII ს-დან კონსტანტინოპოლში შექმნილ მეორე სომხურ საპატრიარქოს დაუქვემდებარეს იმპერიაში მცხოვრები ყველა კათოლიკე. 1733 წელს კი „წმიდა კრების“ დადგენილებით სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოში მოღვაწე მისიონერები და შესაბამისად მათი მრევლიც სტამბოლში მყოფ სომეხ ეპისკოპოსს ემორჩილებოდა. ამ დადგენილების მიღებით რომმა ხელ-ფეხი გაუხსნა სომეხ კათოლიკე სასულიერო პირებს, რათა ქართველი კათოლიკეების სომხურ რიტზე გადაყვანით მათი თანდათანობით გასომეხების პროცესი დაეწყო (ნაწილობრივ კიდევაც მოახერხეს).

მიუხედავად ყოველმხრივი ზეწოლისა, XVIII ს-ის ბოლოსაც კი ამ სოფლის მოსახლეობის გარკვეული ნაწილი ჯერ კიდევ მართლმადიდებელი იყო. რაც შეეხება სომხურ ტიპიკონზე მდგარ ქართველ კათოლიკეებს, მათი სახელები ასეთი სახისა იყო: ტერ ივანე, ტერ სტეფანე, ტერ ფრანჩისკე, ტერ იოანე ლაზარიანი, ტერ გრიგორი, ტერ პოლოსი და ა. შ. მასალის მოტანა კიდევ შეიძლებოდა, მაგრამ ვფიქრობთ ესეც საკმარისია იმის საჩვენებლად, თუ როგორ

ახდენდა სომხური ტიპიკონი ნათლობის სახელებზე ზეგავლენას. ამასთან, გასათვალისწინებელია, რომ სომხურ ტიპიკონზე მდგარი კათოლიკური სამღვდლოება (განურჩევლად ეროვნებისა), პირველ ყოვლისა, სომხების არა სარწმუნოებრივ, არამედ ეროვნულ ინტერესებს ემსახურებოდა.

როგორც მასალებიდან ჩანს, XVIII ს-ის 80-იანი წლებიდან სოფელ ველის მოსახლეობას ვატიკანმა ქართულის ნაცვლად სომხური ტიპიკონი დაუკანონა. ველელებმა არაერთხელ მიმართეს რომს თხოვნით: „ჩვენ ქართველი კათოლიკენი ვართ და ისეთი მღვდელი მოგვეცით, რომ ჩვენს სულებს მოუაროს ჩვენს ქართულ რიგზედა“. მაგრამ რომმა მათი თხოვნა არ დააკმაყოფილა და ისინი ბოლომდე სომხურ კათოლიკურ რიტს შერჩნენ.

1829 წლის მარტში, როცა რუსეთთან დამარცხებულმა აჰმედ ხიმშიაშვილმა ახალციხიდან უკან დაიხია, გზად სოფელ ველს მიუსია თავისი ლაშქარი და საშინლად გაძარცვა. აფორიაქებულმა ველელებმა გადაწყვიტეს ომის დამთავრებამდე გასცლოდნენ მტრიან სოფელს. იმავე წლის ზაფხულში გადმოვიდნენ ჯაგახეთს და დასახლდნენ ახალქალაქის გარშემო სოფლებში: ბავრას, ხულგუმოს, კარტიკამს, ტურცსა და ეშტიას. სწორედ ამ დროს მათ გარშემო ჩამოსახლდნენ არზრუმელი სომხებიც.

ამგვარ ვითარებაში ჩაყენებული ხალხი თანდათან ივიწყებდა ვინაობას, რადგან შთამომავლობა სხვა ჰქონდათ, ენა სხვა და სარწმუნოება სხვა. XIX ს-ის შუა წლებიდან ამ მოსახლეობას სომხური სასულიერო სასწავლებელი გაუხსნეს, რამაც ისინი ეროვნული გადაგვარების საშიშროების წინაშე დააყენა.

დეკანოზი იოსებ ორბელიანი კარგად გრძნობდა, შემოსახლებულ ველელებს ეროვნული გადაგვარების თვალსაზრისით რა საშიშროება ელოდათ, ამიტომ რუსეთის მართლმადიდებლური ხელისუფლების მხარდაჭერის იმედით არა ერთხელ აღძრა საჩივარი ველელთა, როგორც ყოფილ მართლმადიდებელთა, ძველ სარწმუნოებაზე დაბრუნების შესახებ. მაგრამ მის ამ ნაბიჯს წინ აღუდგა პავლე შაჰყულიანი (ჭილიმუზაშვილი), რომელიც ამ დროისათვის სომეხ კათოლიკეთა გამგებელი იყო და რომელსაც სომხური კომპრადორული ბურჟუაზია ედგა მხარში, რუსეთის ხელისუფლებაც მისდამი ნდობით იყო გამსჭვალული. შაჰყულიანის ამგვარმა ქმედებამ ჩამოსახლებულ ველელთა ბედი სავალალოდ გადაწყვიტა. მეფის ხელისუფლებამ სამშობლოდან სამშობლოში გადმოხვეწილ ველელებს

ოფიციალურად სომხურენოვანი კათოლიკური კონდაკი დაუმტკიცა და სომეხი მოძღვრები დაუნიშნა.

აქვე უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ მართლმადიდებლური სარწმუნოების დაკარგვის წყალობით არა მხოლოდ სოფელ ველის, არამედ სხვა დასახლებული პუნქტების მოსახლეობამაც დაკარგა ეროვნული იერსახე. შეიძლება ითქვას, რომ იგივე ბედი ეწია ართვინის მხარეში და კონსტანტინოპოლში მცხოვრებ იმ ქართველ მოსახლეობას, რომელმაც სომხური ტიპიკონით კათოლიკური სარწმუნოება მიიღო. ფაქტია, რომ სამხრეთ საქართველოს რიგ რეგიონებში, სადაც რომის ლოცვა-კურთხევით სომხური ტიპიკონით კათოლიკობის გავრცელება მოხდა, ის შედეგი გამოიღო, რომ როგორც სოფელ ველის, ისე სხვა დასახლებული პუნქტების კათოლიკურ სარწმუნოებაზე გადასული მოსახლეობის უდიდესი ნაწილი რაღაც ერთ საუკუნეში გასომხდა.

ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე, თურქეთის შემადგენლობაში (ძალით თუ ნებით — ამას უკვე მნიშვნელობა აღარ აქვს) მცხოვრები ქართველი კათოლიკების თანდათანობით კათოლიკე სომხებად გადაქცევას ვატიკანმაც შეუწყო ხელი. მოსახლეობის ეს ნაწილი, როგორც უკვე სომხები, 1830 წლიდან რუსეთის ხელისუფლებამ, თავის დასაყრდენ ძალად, სამცხე-ჯავახეთში შემოასახლა. 1940-იან წლებშიც კი ველელები ჯერ კიდევ არ იყვნენ საბოლოოდ გასომხებულები. „ეროვნების მხრივ არავის არ ემხრობიან არც ქართველებს და არც სომხებს, თუმცა სომეხ კათოლიკებად იწოდებიან, მაგრამ თავს სომხებად მაინც არ სთვლიან“.

ამრიგად, რომ აღარაფერი ვთქვათ მეფის რუსეთის მთავრობაზე, საქართველოს არც მენშევიკურმა, არც ბოლშევიკურმა და არც დამოუკიდებელი საქართველოს მთავრობამ, შეგნებულად თუ შეუგნებლად, არ იზრუნა ამ ხალხის სამართლიანი მოთხოვნების დაკმაყოფილებაზე. ჩვენს უახლოეს წარსულშიც კი, ისევ ქართველების გულგრილობითა თუ დალატით სომხურ რიტზე მყოფი გაკათოლიკებული ქართველები ოფიციალურად გაასომხეს.

ვატიკანის მიზნები საქართველოში

ვატიკანი ყოველთვის ცდილობდა და დღესაც ცდილობს, მსოფლიოს მთელ რიგ ხალხებს თავს მოახვიოს კათოლიკური სარწმუნოება. რა თქმა უნდა, მისთვის არც ქართველი ხალხი არის გამონაკლისი. ჯერ კიდევ 1240 წელს პაპი გრიგოლ IX რუსუდან დედოფალსა და

მის შვილს დავითს მიმართავდა, რათა თავიანთი ერთი რომის ეკლესიას შეერთებოდნენ. ვატიკანი რუსუდან დედოფლიდან მოყოლებული ერეკლე მეორის ჩათვლით ყველა ქართველ მეფესა და პატრიარქს წერილობით მოუწოდებდა, რათა თავისი ხალხითურთ გადასულიყო კათოლიკურ სარწმუნოებაზე, რომის პაპის პირველობა ელიარებინა და ქართული მართლმადიდებლური ეკლესია ვატიკანისთვის დაექვემდებარებინა.

ვატიკანის სულიერი მისია, საქართველოს მოსახლეობის გაკათოლიკების მიზნით, დღესაც გრძელდება, იმავე მეთოდებითა და ინსტრუქციით, რომელიც XVII ს-ში იქნა შემუშავებული. ცნობილია, რომ 1626 წელს შედგენილ იქნა სპეციალური ინსტრუქცია საქართველოში მომუშავე მისიონერებისათვის, რომლის მიხედვით „მისიონერებს ვგალებოდათ ეფიქრათ იმაზე, თუ როგორ გავერცხვებინათ სახარება და დაეცვათ კათოლიკური ეკლესიის დოგმები. მისიონერებს ურჩევდნენ კარგად შეერჩიათ საქართველოში წასაღები საჩუქრები: ფერწერის კარგი ნიმუშები, მოჩუქურთმებული სპილოს ძვლები, ვერცხლის ფინჯნები, ძვირფასი ქვები და სამკაულები, საათები, ოქრომჭედლობისა და მინანქრის ნივთები და ა. შ.

მისიონერებს წარსულში (და დღესაც), ვგალებოდათ არავითარ შემთხვევაში არ ცდილიყვნენ, რომ ქართველებს უარი ეთქვათ თავიანთ რიტუალებზე, არამედ დაერწმუნებინათ ქართველები, რომ: „პაპს უყვარს და მოსწონს ბერძნული რიტუალი“. მისიონერები ხელმძღვანელობდნენ პაპი გრიგოლ XV-ის ფორმულით, რომლის მიხედვითაც: „დაუშვებელი იყო წმ. კონგრეგაცია დე პროპაგანდა ფიდეს მხრიდან საქართველოში სარწმუნოების პირდაპირი ლათინიზება. აქედან გამომდინარე, მათ საქართველოში ბავშვებისათვის უნდა ესწავლებინათ ლათინური ენა, შემდგომში მათგან შეერჩიათ ისეთები, რომლებიც შეძლებდნენ სწავლის გაგრძელებას საერთოდ და კერძოდ კი — რომში“.

კათოლიციზმი განსაკუთრებით გააქტიურდა საქართველოში XX ს-ის 90-იანი წლებიდან. დღეისათვის საქართველოს ტერიტორიაზე მოქმედი კათოლიკური ეკლესიები არის ქ. თბილისში, გორში, ქუთაისში, ბათუმში, სოფ. ხიზაბაგრაში, არალში, უდეში, ვალეში, ამბოლო წლებში სოფ. ვარგავში ააგეს ეკლესია (თუმცა მრევლის ნაკლებობას განიცდის, რადგან სოფელი მოსახლეობისგან დაიცალა). ქალაქ ოზურგეთში ნგრევის პირას მისული სამსართულიანი შენობა შეიძინეს, შეაკეთეს და 2008 წლის 26 დეკემბერს ეკლესიად აკურთხეს.

ისეთ დასახლებულ პუნქტებში, როგორც არის ახალციხე, ბორჯომი, აბასთუმანი (სამცხე-ჯავახეთი), ახალი ხიზა, სკრა (ქართლი), ჭიათურა, შრომა (იმერეთი-გურია), მთისძირი, ხიზა, სანაგარდო (კახეთი), ეკლესიები არ არის და კვირაში ერთხელ თუ ორჯერ წირვა-ლოცვას საგანგებოდ ჩამოსული პატრები კერძო სახლებში ატარებენ. აქვე უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ ამ დასახლებული პუნქტებიდან უმეტესობაში კათოლიკური მოსახლეობა გადმოსულია სამცხე-ჯავახეთიდან (უმთავრესად სოფელ ხიზაბაგრიდან) XX ს-ის I ნახევარში.

ვატიკანი დღესაც ცდილობს საქართველოს ავტოკეფალური მართლმადიდებლური ეკლესიის თავის ხელქვეითად ქცევას. ამის ნათელი მაგალითია, 2003 წლის სექტემბერში საქართველოს მთავრობასა და ვატიკანის ოფიციალურ წარმომადგენლებს შორის, ხალხისაგან ფარულად, ხელშეკრულების დადების მცდელობა. ხელშეკრულების ეს პროექტი ჩვენთვის იმით არის საინტერესო, რომ მასში ვატიკანი ღიად აცხადებს თავის მიზნებს საქართველოს ეკლესიის მიმართ. ხელშეკრულების გაფორმების შემთხვევაში პაპისტური ეკლესია მართლმადიდებლური ეკლესიის ტოლ უფლებებს იძენდა საქართველოში.

ამ ხელშეკრულების გაფორმებით ვატიკანის წმიდა საყდარი საქართველოში იურიდიული პირის სტატუსს, სკოლების, საგანმანათლებლო ინსტიტუტების გახსნას, კათოლიკური რელიგიის სწავლებას, უძრავი და მოძრავი ქონების შექმნას, ეკლესიების მშენებლობას, კათოლიკური სემინარიის სტუდენტების სამხედრო სამსახურიდან განთავისუფლებას და სხვა მრავალ ამგვარ მოთხოვნებს აყენებდა.

ხელშეკრულებაში საერთოდ იგნორირებულია ქართული მართლმადიდებლური ეკლესია, ის თითქოს საერთოდ არ არსებობს და თუ არსებობს, არავითარი ფუნქცია არ გააჩნია. ვატიკანის მესვეურნი იმ ზომამდე მივიდნენ, რომ ამ ხელშეკრულებით რომი თავის თავზე იღებდა ჩვენი ქვეყნის ისეთი მნიშვნელოვანი სახელმწიფო დაწესებულებების ფუნქციებს, როგორცაა კულტურისა და სპორტის, განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროები.

ხელშეკრულების მიხედვით, საქართველოში კათოლიკური ეკლესია იურიდიული სუბიექტი გახდებოდა, რომელსაც ექნებოდა საკუთარი შტამპი, ბლანკი, საგადასახადო და საბანკო ანგარიშები. კათოლიკეებს კი ისეთი მადა და იმხელა შესაძლებლობები აქვთ, რომ უახლოეს წლებში ეს რელიგია საქართველოში მართლმადიდებლურს არათუ გაუთანაბრდებოდა, ფინანსური სუფსიდიების გამოყენებით უფრო მეტსაც მიაღწევდა.

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ამ საკითხზე არათუ საზოგადოება, არამედ საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიაც კი არ იყო ინფორმირებული. სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქმა, უწმინდესმა და უნეტარესმა ილია II-მ ამ გასაიდუმლოებული შეთანხმების მცდელობის შესახებ თავისი პოზიცია მკაფიოდ გამოხატა და აღნიშნა: „როგორც ცნობილია, საქართველოში ვატიკანის წარმომადგენლობის ინიციატივით მომზადდა საქართველოს სახელმწიფოსა და ვატიკანს შორის რელიგიური ურთიერთობის განმსზღვრელი საერთაშორისო ხელშეკრულება. საქართველოს საპატრიარქოსათვის სრულიად გაუგებარია, რატომ ხდება აღნიშნული დოკუმენტის გასაიდუმლოება, მაშინ, როდესაც სახელმწიფოსა და მართლმადიდებელ ეკლესიას შორის დადებული კონსტიტუციური შეთანხმება საჯაროდ მუშავდებოდა წლების განმავლობაში და იგი არაერთგზის გახდა განხილვის საგანი როგორც საქართველოში, ისე უცხოეთში. ასევე აქტიურ მონაწილეობას იღებდნენ საქართველოში არსებული თითქმის ყველა რელიგიის წარმომადგენლები.

ჩვენ არაერთხელ დაგვიფიქსირებია მზადყოფნა, როგორც კათოლიკეების, ისე საქართველოში არსებული სხვა რელიგიების სამართლებრივი სტატუსის განხილვისა და მისი ერთობლივი გადაწყვეტილების შესახებ. ამიტომაც ჩვენთვის სრულიად მოულოდნელი და ყოვლად მიუღებელია ვატიკანის მხრიდან ამ სახით და ამ რანგში ხელშეკრულების გაფორმების მცდელობა“.

მიუხედავად იმისა, რომ ხელშეკრულება არ გაფორმდა, ვატიკანი მაინც ყველანაირად ცდილობს გადაიბიროს მართლმადიდებლური ახალგაზრდობა. სასულიერო სემინარიებსა და სკოლებზე რომ არაფერი ვთქვათ, თბილისში არსებობს სულხან-საბა ორბელიანის სახელობის თეოლოგიის, ფილოსოფიისა და ისტორიის ინსტიტუტი, რომელიც წმინდა რელიგიურია და მხოლოდ კათოლიკე სასულიერო პირები ასწავლიან (ორი-სამი ქართველის გარდა ყველა უცხოელია).

ეს ინსტიტუტი თბილისს აღარ დასჯერდა და ფილიალები გახსნა ქუთაისსა და ახალციხეში, რომლებიც არა სტუდენტებისაგან სწავლების გადასახადებითა თუ სახელმწიფო გრანტებით, არამედ უცხოეთიდან ფინანსდება. ახალციხის ფილიალში (გაიხსნა 2009 წლის 1 სექტემბრიდან) ირიცხება 35 სტუდენტი (რომლებსაც ეროვნული გამოცდები არ ჩაუბარებიათ) და პედაგოგებად უცხოელი თუ საქართველოში მოღვაწე კათოლიკე სასულიერო პირები ჰყავთ მიწვეული.

როგორც აღვნიშნეთ, XX ს-ის ბოლოდან, როცა ქვეყანაში პოლიტიკურ-ეკონომიკური სიტუაცია გამძაფრდა და დამძიმდა, მეტი-მეტად გააქტიურდნენ უცხოეთიდან შემოსული კათოლიკე პადრები (მისიონერ-ემისრები). მათ არა მხოლოდ კათოლიკობის პროპაგანდა, ეკლესიების ამოქმედება და მართლმადიდებლური ეკლესიების მითვისება დაიწყეს, არამედ იერიში მართლმადიდებლობაზეც მიიტანეს.

მათ ამ საქმიანობაში ხელშემწყობად მოეწვინა საქართველოში მოქმედი არასამთავრობო ორგანიზაციები. ეს ე. წ. ორგანიზაციები ტრადიციულ მართლმადიდებლურ სარწმუნოებასა და კათოლიკობას შორის სამშვიდობო საურთიერთობო გზების გამონახვის ნაცვლად, მართლმადიდებლობას თავს ესხმიან და მათ შორის დაპირისპირებას ამძაფრებენ. ასე მაგალითად, ერთ-ერთი არასამთავრობო ორგანიზაციის მიერ 2005 წელს გამოცემულ ბროშურაში ვკითხულობთ: „1980-იანი წლების მეორე ნახევრიდან, საგრძნობლად გააქტიურდა საქართველოს მართლმადიდებლური ეკლესია და დაიწყო მართლმადიდებლობის აქტიური პროპაგანდა ქვეყანაში. ეკლესიის და რადიკალური ეროვნული მოღვაწეების ხანგრძლივი და სისტემატური მართლმადიდებლურ-პატრიოტული პროპაგანდის შედეგად რელიგიურ უმრავლესობას ჩამოუყალიბდა უპირატესობის ამბიცია განსხვავებული რელიგიის მქონე ქართველებისადმი. სწორედ ამ პერიოდს ემთხვევა რელიგიათშორისი დაპირისპირების დასაწყისი საქართველოში, მათ შორის სამცხე-ჯავახეთშიც“. სინამდვილეში, სწორედ ამ პერიოდიდან დაიწყო საქართველოში უცხო კონფესიების მოძალევა-გააქტიურება და მრევლის გადაბირება (ფულადი თუ სხვა სახის მატერიალური დახმარების მეშვეობით) და ტრადიციული მართლმადიდებლური სარწმუნოების შევიწროვება, რასაც მოსახლეობაში ადეკვატური რეაგირება მოჰყვა.

გაჭირვებაში მყოფი მართლმადიდებლური სამყაროსადმი, თუ რამდენად იჩენდა ვატიკანი „უანგარო“ დახმარებას, კარგად გამოჩნდა ბიზანტიის მიმართ მის დამოკიდებულებაში. XV ს-ის პირველ ნახევარში ოსმალეთისაგან შევიწროვებულმა ბიზანტიის იმპერატორმა იოანე VIII პალეოლოგმა დახმარებისათვის რომის პაპს მიმართა. 1438 წელს ფერარა-ფლორენციის საერთო კრებაზე, რომელსაც ესწრებოდნენ რომის პაპი ეგვინოს IV, ბიზანტიის იმპერატორი, კონსტანტინოპოლის პატრიარქი, საქართველოს მიტროპოლიტი გრიგოლი, რუსეთის მიტროპოლიტი და ასზე მეტი მართლმადიდებელი თუ კათოლიკე ეპისკოპოსი, ასევე სხვადასხვა საეკლესიო ორდე-

ნის წარმომადგენელი, გამოცხადდა ბერძნულ-რომაული ეკლესიების უნია რომის პაპის პრიმატით. ამ შეერთების წინააღმდეგ გამოვიდნენ ეფესოსა და საქართველოს მიტროპოლიტები, ასევე აღმოსავლეთის სხვა მართლმადიდებელი პატრიარქები. ბერძნულ-რომაული ეკლესიების უნია ხანგრძლივი არ აღმოჩნდა. მიუხედავად თურქეთის მხრიდან მოახლოებული საშიშროებისა, 1443 წელს ანტიოქიის, იერუსალიმისა და ალექსანდრიის პატრიარქებმა თავიანთი სამწყსოებიდან უნიატები განდევნეს.

ლოგიკურია ვიფიქროთ, რომ თუკი რელიგიურად და პოლიტიკურად ძლიერების ზენიტში მყოფი საქართველო სარწმუნოებრივად რომის ეკლესიასთან ერთობაში იყო, დასუსტების პერიოდში ვატიკანს კი არ გაშორდებოდა და კი არ გამოეყოფოდა, არამედ, პირიქით, ყოველნაირად შეეცდებოდა მის დაქვემდებარებაში დარჩენილიყო, რათა თავი დაეცვა მოძალებული გარე საშიშროებისაგან. მაგრამ ეს ასე არ მოხდა. აქვე უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ უკეთუ XV ს-ში საქართველოს საერო და სასულიერო ლიდერები მთელი მონდომებით ესწრაფვოდნენ ვატიკანთან შეერთებას (როგორც ეს საქართველოში მოღვაწე კათოლიკე მისიონერების მიერ რომში გაგზავნილ წერილებშია დაფიქსირებული), მაშინ მიტროპოლიტი გრიგოლი, რომელიც ფერარის საეკლესიო კრებაზე საქართველოს საერო და სასულიერო მესვეურთა პოზიციებს იცავდა, ბერძნული და რომაული ეკლესიების გაერთიანების წინააღმდეგ არ გამოვიდოდა. ყოველივე ეს იმის მაჩვენებელია, რომ იმ პერიოდისათვის ქართული მართლმადიდებლური ეკლესია სრულიად დამოუკიდებელი იყო და არც რომაულ და არც ბერძნულ ეკლესიას ტოლს არ უდებდა.

სინამდვილეს ვერსად გავუქცევით ისტორიულად საქართველოში მართლმადიდებლობის დაცვა ქართული ეროვნული მეობის დაცვას ნიშნავდა. ჩვენს ხალხს მთელი სიგრძე-სიგანით ჰქონდა გააზრებული, რომ მართლმადიდებლობის შენარჩუნებისათვის ბრძოლა, ეს იყო ქართული ეთნიკური მთლიანობის, ქართული ეროვნული მეობის, ქართული თვითმყოფადობის გადარჩენისათვის ბრძოლა. ეს კარგად იცოდნენ გარეშე მტრებმა და სწორედ ამიტომ სს-ის განმავლობაში ძალით თუ დაყვავებით ცდილობდნენ, ქართველ ხალხში მართლმადიდებლური სარწმუნოება მოესპოთ, ყოველ შემთხვევაში, შეესუსტებინათ მაინც, რათა ქართველთა ერთობისა და სიმტკიცისათვის გამოეთხარათ ძირი.

დაბოლოს, ჩვენი ეროვნული სარწმუნოება — მართლმადიდებლო-

ბა — არ ასხვავებს ადამიანებს ერთმანეთისაგან, არ თესავს სიძულვილს სხვა რელიგიებისა და კონფესიების მიმართ. საქართველოს ისტორიამ სხვა სარწმუნოების მქონე პირთა თუ ჯგუფთა დევნა-შევიწროების არც ერთი ფაქტი არ იცის. ქართულ მართლმადიდებლურ ეკლესიას არასოდეს უთქვამს და არც დღეს ამბობს უარს საქართველოში ოფიციალურად არსებულ კონფესიებთან კულტურულსა თუ დიპლომატიურ თანამშრომლობაზე. მაგრამ ეს იმას არ ნიშნავს, რომ საქართველოში არსებული პოლიტიკური და სოციალურ-ეკონომიკური ვითარების გამოყენებით, სხვა სარწმუნოებისა თუ მრწამსის მიმდევართა მასიური შემოდინება მოხდეს.

დღეს საქართველოში 40-45 ათას კაცამდე იქნება კათოლიკური სარწმუნოების მიმდევარი, რომელთაც ათზე მეტი ოფიციალურად მოქმედი ეკლესია აქვთ და ძირითადად უცხოეთიდან შემოსული სასულიერო პირები ემსახურებიან. ემისრების ეს პლეადა ვატიკანმა მაშინ გამოგზავნა, როდესაც ჩვენს ქვეყანას XX ს-ის ბოლოს სოციალურ-ეკონომიკურად და პოლიტიკურად გაუჭირდა. თითქმის განმეორდა ისტორია, მაგრამ ვითარება ცოტა სხვანაირია. სადღეისოდ კათოლიკური სარწმუნოების მიმდევარი გარკვეული რაოდენობის ქართველების არსებობა სულაც არ ნიშნავს იმას, რომ გარედან მოსულმა პადრეებმა, სხვა სექტანტების მსგავსად, ქართველი ხალხის სარწმუნოებრივად გახლეჩვის მიზნით, ყოველ სოფელში (სადაც თუნდაც ერთი კათოლიკე ქართველია) ძირძველი მართლმადიდებლური ეკლესიის მითვისება თუ ახლის აგება მოინდომონ.

